

ra, vgl. Allen II, 549-552, nr. 575, van Beatus Rhenanus (Basel, 24 april 1517), l. 25: citaat; vgl. l. 16 en noot bij l. 11: 28 april 1517; Walter, *Trois profils*, 77.

54) Erasmus von Rotterdam, *Enchiridion*, ed. Welzig, 188-193, vgl. Kinney, 'Erasmus' *Adagia*', 187; *Lof*: ASD IV.3, 104, ll. 578-580: *Principio constat res omnes humanas, velut Alcibiadis Silenos, binas habere facies nimium inter sese dissimiles; 597-599: Verum eum errorem tollere est fabulam omnem perturbare. Illud ipsum figmentum et fucus est, quo spectantium oculos detinet*; vgl. Benz, 'Christus', 8-14; Miller, 'Proverbs', 85, 89: andere strekking; O'Rourke Boyle, *Christening pagan mysteries*, 51.

55) Steenhuis, *Helden zonder zee*, 112-115; citaat: 116.

56) ASD II.5, 166, ll. 121-124: *Si quis rerum vim ac naturam penitus introspiciat, reperiet nullos a vera sapientia longius abesse quam istos, qui magnificis titulis, qui sapientibus pileis, qui splendidis cingulis, qui gemmatis anulis absolutam profitentur sapientiam.*

57) Calogero, *Erasmus*, 19, verwijst naar tekst ASD II.5, 164, ll. 67-85; vgl. Bietenholz, *History and biography* 87-89; over de connectie tussen de strekking van dit *Adagium* en het *Enchiridion*: Mann-Phillips, 'Ways with Adages', 59.

58) ASD II.5, 166, ll. 138-142: *Nullos esse minus episcopos, quam qui inter episcopos primas tenent. Etiam atque etiam te rogo, lector, ne putes haec in cuiusquam dici contumeliam. Rem notamus, non homines. Optamus esse nullos, in quos haec congruant. Et si nunc tales nulli sunt, quod faxit Christus, tales olim fuerunt et in posterum fortasse futuri sunt.*

59) ASD II.5, 168-170, ll. 193-206, i.h.b. 170, ll. 204-206: *Inverte Silenum, nihil interdum invenies nisi bellatorem, negotiatorem, denique tyrannum, iamque magnifica illa insignia comoediam fuisse iudicabis.*

60) ASD II.5, 178-180, ll. 397-402; 419-420: *Volo quam maxime triumphare pontificem, non his sanguinariis triumphis, quos sceleratus Marius, quos impius egit Iulius, ..., sed vere magnificis et apostolicis, cuiusmodi Paulus bellator ac dux longe splendidior Alexandro Magno describit ... Vides quae belli decora, quae victoria, qui triumphus apostolicus. Haec est illa gloria, per quam ceu sacram rem Paulus aliquoties deierat*; vgl. Thompson, *Pretext*, 93.

61) ASD II.5, 182; 184; 186; 188, ll. 458-461; 510-514; 560-562; 581: *Christus palam negavit regnum suum huius esse mundi, et tu convenire putas, ut Christi successor mundanam ditionem non solum admittat, verum etiam ambiat proque hac omnem quod aiunt moveat lapidem? (toespeling op *Adagium* 330: *Omnem movere lapidem*). ... Quid cum mammona Christum, cum Christi spiritu Belial (vgl. 2 Cor. 6:15) conaris iungere? Quid mitrae cum galea, quid sacrae pallae cum Mavortia lorica, quid benedictionibus cum bombardis, quid clementissimo pastori cum armatis latronibus? Quid sacerdotio cum bello? Quid machinis oppida subruit, qui claves habet regni coelorum? ... Illic saepenumero praeter omnem spem obvenit rerum summa, ut quem remis genuerat natura, fortunae ludus evehat ad regnum (vgl. Pineau, 'Érasme est-il l'auteur du *Iulius*?', 395). ... Vides opinor ut tota res in diversum exeat, si silenum inverteris.*